

METROPOLİTEN ALANDA YOKSULLUK: İSTANBUL KUŞTEPE MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Tuğba CANBULUT*
ORCID: 0000-0002-0055-1684

Afranur KISA**
ORCID: 0000-0002-5677-1694

Doğaç Niyazi ÖZÜÇELİK***
ORCID: 0000-0002-7752-0667

Öz

Bu çalışma, metropoliten alan içerisinde mahalli ölçekli bir yerleşim alanındaki yoksulluk algısını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda yoksullukla mücadele adına mahalli önlemlerin öğrenilmesi de bir diğer amaçtır. Bu amaçlara yönelik olarak seçilen Kuştepe mahallesi, bir metropoliten alan olan İstanbul'un ilk sosyal mesken bölgesi seçilme özelliğini de taşımaktadır. Mutlak yoksulluğun farkedilir düzeyde olduğu mahallenin yoksulluk algısının öğrenilmesi aslında yoksulluğa dair tanımlamaları yeniden düşünmeyi de beraberinde getirmektedir. Şöyle ki, araştırma verileri, mahallede yaşayan veya yaşayanlar üzerinde etkisi olduğu iddia edilen kanaat önderleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşmeciler, kamu görevlisi, dernek yöneticisi veya esnaflardan oluşmakta ve görüşmecilerin belirlenmesinde mahallenin kanaat önderi olmaları dışında herhangi bir kriter göz önünde bulundurulmamaktadır. Görüşmelerle elde edilen veriler ise yoksulluk algısının, mutlak veya görel yoksulluk dışında kültürel arkaplandan da etkilenebileceğini göstermektedir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, yoksulluğun mahalleye (Kuştepe) yerleşim süreçlerinde etkili bir faktör olması, metropoliten alanın yoksullukla mücadele adına bir çekici kuvvetinin olması, mahalle tariflerinde yoksulluğun izlerinin yoksullukla dolaylı bağlantısı olan sosyal sorunlar aracılığıyla sunulması ve kurumsal yapıların işlevlerine göre değişmek şartıyla yoksullukla mücadele için birer unsur olabilecekleri yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Kuştepe, Metropoliten alan, Yoksulluk, Yoksullukla mücadele, Kentsel yoksulluk, Yoksulluk sosyolojisi

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, tugba.canbulut@istanbul.edu.tr; tugbacanbulut@yahoo.com

** 4. Sınıf Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü. afranurkisa@gmail.com

*** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, dogacniyazi@gmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 27/02/2018, Kabul Tarihi: 20/04/2018

Poverty in Metropolitan Area: İstanbul Kuştepe Neighbourhood Example

Abstract

This study aims to evaluate the poverty perception in a local residential area within the metropolitan area. At the same time, it is another purpose to learn local measures in the name of fight against poverty. The Kuştepe neighborhood, which has been selected for these purposes, also has the feature of being the first social residential district of İstanbul, a metropolitan area. Learning of the perception of poverty in the neighborhood where the absolute poverty is noticeable also brings about the need to rethink the definitions of poverty. That is, research data have been obtained through in-depth interviews with opinion leaders who are alleged to have an impact on living or living in the neighborhood. They are composed of interviewers, public officials, association managers or tradesmen, and no criterion is taken into account in determining the interviewers, except that they are opinion leaders. The data obtained from the interviews show that the perception of poverty can also be affected by cultural backgrounds other than absolute or relative poverty. Findings from the interviews made within the scope of the research show that poverty is an effective factor in the settlement process of the neighborhood (Kuştepe), that the metropolitan area is attracted by the struggle against poverty, that the traces of poverty in neighborhood descriptions are presented through social problems indirectly connected with poverty, they may be elements for the struggle.

Keywords: Kuştepe, Metropolitan area, Poverty, Fighting poverty, Urban poverty, Sociology of poverty

Metropoliten alan ve yoksulluk kavramları farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir. Bu çalışma kapsamında metropoliten alan ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan merkez hâlini almış ve etrafıyla bütünlüklü faaliyetler içeren bir alan olarak değerlendirilmektedir. Kavramsallaştırılması ve/veya tanımlanması değişkenlik içermekle birlikte yine bu çalışmada yoksulluk, yerleşik hayatla birlikte görünür hâle gelen eşitsiz toplumun yarattığı bir sosyal sorun olarak ele alınmaktadır ve bu araştırma yoksulluğun metropoliten alandaki yerinin sorgulanmasını amaçlamaktadır.

Araştırmanın çıkış noktası, yoksulluğun tanımlanması, anlaşılması, yoksullukla mücadele edilmesi veya yoksulluğun yönetilmesi gibi hususlarda sosyolojik arkaplanın çizdiği çerçevenin tartışılmak istenmesidir. Bu da, araştırmayı, literatürde, yoksulluğun kültürleşmesi veya yoksulluk kültürü diye

anılan tartışmalar ile yoksulluğun ekonomi politiğine yönelik kuramsal bilgilerden destek almaya yönlendirmektedir. Bu sebeple, herhangi bir yoksulluk tanımından ziyade, bahsi geçen noktalarla yoksulluğa yaklaşan görüşlerin paylaşılması önemlidir. Böylece, yoksulluk sosyolojisine hasbelkader bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yoksulluk tartışmalarına politik temel kazandırmaya çalışan Yılmaz, çalışmasında yoksulluğu *trajedi ve risk yönetimi* kavramlarıyla tartışmaya açmakta ve asıl olarak şu soruyu sormaktadır: “Yoksulluğun sosyal sorun üzerinden olasılığın konusu haline gelmesinin ve sosyal soruna göndermede bulunan yoksulluk siyasalarının risk analizleri etrafında örgütlenmesinin siyasal anlamı ve gayesi nedir?” (Yılmaz, 2012: 26). Yılmaz, bu görüşünü, *yoksulların etrafının sayılarla çevrildiğini* belirtip, yoksulluğun sayısallaştırılarak bir ölçüm sorunu haline getirildiğinden bahsederek güçlendirmektedir. Ayrıca yoksulların pasif özne olma durumlarının da aslında yoksulluk meselesini siyaset ve güç ilişkilerinden koparmaya yeltenen bir yaklaşım içerdiğini belirtmektedir. Tam da burada yoksulların pasif özne olma durumlarının derinlemesine sorgulanması gerektiğini düşündüren yoksulluk kültürü yaklaşımı devreye girmektedir. Yoksulluk kültürü Lewis (1966) tarafından tartışmaya açılan bir kavramdır. Lewis’in bu çalışması Aksan tarafından da şöyle yorumlanmaktadır: “Kuramcıya (Lewis) göre yoksulluk kültürünü mümkün kılan bu koşullar, para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amacı ile üretim, devamlı ve kapsamlı işsizlik, düşük ücretler, ya hükümetin baskısı sebebiyle ya da istenilerek sosyal, politik ve ekonomik örgütlenmenin dar gelirli tabaka için sağlanamaması, çift taraflı akrabalık sisteminin varlığı ve son olarak hakim sınıfta servet birikimine yönelen ve alt tabakadan olmayı kişisel yeteneksizliklere bağlayan değer yargısının olması şeklinde sıralanmaktadır. İşte bazı yoksul gruplarda bu koşullar altında meydana gelen yaşam tarzı, Lewis’e göre aslında yoksulluk kültürüdür.” (Aksan, 2012: 14). Yoksulluk kültürüne dayalı yaşam tarzı dolayısıyla yoksulları pasifleştirerek yoksulluğun ekonomik politik alanda yer alan bir konu olmasının önüne geçmektedir. Bu çalışma, yoksulluk kültürüne dayalı yaşam tarzı meselesini sorgulamayı amaçlamakla, sadece yoksulluk sosyolojisine katkı sağlamak için değil, aynı zamanda yoksulluğun politik bir zeminde tartışılması için de uğraşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, yoksulluk sosyolojisi tartışmasının arka planında Yılmaz’ın yoksulluğa ve Lewis’in yoksulluk kültürüne dair yaklaşımlarından beslenmektedir. Ayrıca metropoliten alana yönelik bir çalışma olması sebebiyle çalışma için, kentsel yoksulluk ve kent hakkı kavramları da önemli görülmektedir. Yoksulluğun mekanla ilişkilendirilmesi, aslında kentsel siyaset tartışmalarının içinden okunması gereken bir konudur. Buradan yola çıkan bir yoksulluk okuması, göç, kent hakkı

ve kapitalist sistem ve de rant tartışması ile de ilgilidir. Harvey'in "kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkı" şeklinde tanımladığı kent hakkının yoksullarca da kullanılabilir olması araştırmanın bulgularındaki çeşitli temalara arka plan oluşturması açısından önemlidir.

Lewis, Yılmaz ve Harvey'in yoksulluğa ve kente dair yaklaşımlarının yanı sıra bu araştırmanın kavramsal çerçevesine katkı sağlayacak, saha araştırmalarına dayanan başka çalışmalardan da bahsetmek önemlidir. Böylece kent ve yoksulluk temalarını ele alan saha araştırmalarının bulgularının desteğiyle çalışmanın tartışma zeminini genişletmesi amaçlanmaktadır. Literatür desteği sağlayan ilk çalışma Kuştepe Mahallesi'ne dair ön bilgiler, kültürel objeler ve demografik tespitler içeren Kuştepe Araştırması (Kazgan, 1999)'dır. Bu araştırma, görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesi açısından da oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Kuştepe Araştırması'nda da belirtildiği üzere, "Şişli ilçesinin Kuştepe Mahallesi gecekondulu yıkılan halka belediyece arsa tahsis edilmesini öngören 1953 tarihli 6188 sayılı bina yapımını teşvik ve izinsiz binalar hakkında kanun ile kurulan ilk sosyal mesken bölgesidir" (Kazgan, 1999: 33). Bu durum, her ne kadar kentin bir mesela haline gelmesi 1970'li yıllar itibariyle olsa da, öncesinde de kente yönelimin söz konusu olmasının bir örneği olarak ele alınabilir. Begel'in (1996), 1950-60'lı yıllarda kırdan kente göçün plansızlığına vurgu yapan çalışmalara farklı bir bakış sunmayı sağlayacak yazısından etkilenerek tarımdan kopan insanların kentlere göç etmesinin düşünüldüğü kadar plansız olmayabileceğine dair bir parantez açmak önemlidir. Kırdaki işgücünün kente devlet tarafından getirilmesi ile kendi rızasıyla gelmesi arasındaki farka dikkat çekmek gerekir. Kaldı ki bu araştırma kapsamında değerlendirilen Kuştepe'nin sosyal mesken bölgesi ilan edilmesi de aslında kırdan kente göçün düşünüldüğü kadar plansız olmadığını sorgulatabilir.

Bir başka destekleyici araştırma da kente göçte yoksulluğun nasıl devredildiğini anlatan bir çalışma olan ve yoksulluk literatürüne nöbetleşe yoksulluk kavramını kazandıran Işık ve Pınarcıoğlu'nun (2005) çalışmalarıdır. Oldukça önemli bağlantı noktaları oluşturulmasını sağlayan bu iki çalışma İstanbul'da alan araştırmaları yapmaları bakımından ayrıca katkı sağlamaktadırlar.

Başka kentlere yönelik yoksulluk araştırmaları da şüphesiz alanı tanımaya yardımcı olmaktadır. Devletin kalkınma projeleri doğrultusunda yürütülen projelerden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) bağlamında, kentin yoksulluğundaki son durumu ortaya koyan Can'ın (2001) Şanlıurfa temelli çalışması devletin hem kentsel hem kırsal yoksullukla mücadele biçimlerinden birini eleştirel şekilde ele almaktadır. Özgen (2001)'in çalışması ise kentte

farklılaşan yoksulluk biçimlerinden biri olan çöp toplayıcılık ve bu bağlamda kentsel yoksulluğun ekonomi-politiğine vurgu yapan bir çalışmadır. Erkan ve Bağlı'nın (2005) Türkiye'nin gecekonduluğusunun genel yaklaşımlarından çok kentler özelinde ele alınması gerektiğini ortaya koydukları araştırmaları göç ve yoksulluk alanlarına kentle bütünleşme eğilimini Diyarbakır kenti örneğinde ele almaktadır. Bu araştırma, kentlerin kendi dinamiklerini barındırdıklarını ve bu dinamikler doğrultusunda değerlendirilmeleri gerektiğini, genelci yaklaşımların geçerli sonuçlara ulaşmada engel teşkil edebileceğini zorunlu göç ve yoksulluk ilişkisi üzerinden anlatmaktadır. Dilencilik ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi tartışmaya çalışan Parin'in (2010) araştırması, iki durumun benzerlik ve yakınlıklarına rağmen detaylı incelendiğinde birtakım farklılıklar içerdiklerini, dilencilik sektörüne dikkat çekerek ele almaktadır. Parin, dilencilik sektörleşmesinden bahsederken yoksul aile ve dilenci aile örnekleri üzerinden gitmekte, zengin yoksulların olamayacağını fakat buna karşılık zengin dilencilerin varlığını alan araştırması ile sunmaktadır.

Çalışma, Türkiye'de kentsel yoksulluk alanında yapılan çalışmaların kısaca aktarılmasının ardından görüşmecilerden edinilen bulguların derlenmesi ve tartışılması ile devam etmektedir. Öncelikle, mahalleye yerleşim süreçlerinin arka planında yoksulluğun izleri sürülmekte ve yoksullukla mücadelede metropoliten alanın cazibesi üzerinde durulmaktadır. Ardından görüşmecilerin yaşadıkları mahalleyi tarifleri aktarılmaktadır ve sonrasında yoksulluğa dair anlatılara yer verilmektedir. Son olarak görüşmecilerin kurumsal yapılar ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi sundukları bulgular paylaşılmaktadır.

Yöntem

Araştırma, İstanbul Kuştepe mahallesinde, mahallenin kanaat önderleri sayılabilecek katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerle veri toplanarak yapılmıştır. Kuştepe mahallesinin seçilmesinin ve görüşmelerin kanaat önderleri ile yapılmasının gerekçelerine değinmek önemlidir.

Kuştepe mahallesi, bir metropoliten alan olan İstanbul'un oldukça merkezi bir yerleşim alanının sınır bölgesi olarak, bu merkeziliğin hem içinde hem dışındadır. Mahalle, henüz kentleşmeye dair alan yazının yoğun bir şekilde akademik alana girmediği fakat kırdan kente göçün başladığı 1950'li yıllarda sosyal mesken seçilmiştir. Bağlı olduğu ilçenin (Şişli) sosyo-ekonomik ve demografik durumu göz önünde bulundurulduğunda coğrafi konumu itibarıyla Kuştepe, merkez-çevre ilişkisinde çevre rolünü üstlenmektedir. Coğrafi konumuna ek olarak Kuştepe'nin sosyal mesken seçilmesi stratejik önemini de göstermektedir. Metropolitenin mahalli ölçekli yoksulluğunu ele alan bu çalışmada Kuştepe'nin seçilmesi, aslında 1950'li yıllarda sosyal mesken

seçilmesi ile aynı sebeplere bağlıdır ki bunlar da mahallenin coğrafi ve stratejik konumlarıdır. İç göç ile yerleşim haline gelen, İstanbul'un yoksul mahallelerinden biri olduğu 1999 araştırması ile ortaya atılan ve mutlak yoksulluğun halen geçerliliğini koruduğu gözlemlenen Kuştepe için söylenebilecek olan yoksullukla mücadeleye dair sosyal politikaların yetersizliğidir. Bu durum, yoksullukla mücaele yolunun çizilmesi sırasında mahallenin yoksulluğunun sosyolojik ve politik değerlendirmesinin eksikliğini hissettirmektedir. Tam da bu noktadan, Kuştepe mahallesi, mahalle düzeyinde bir yoksulluk sosyolojisi çalışmasının etkin bir örneğidir.

Çalışmanın katılımcıları mahallenin kanaat önderlerindedir ve bu kişiler mahallede halihazırda yaptıkları işler dışında da tanınırlığa sahiptirler. Böylece mahalleli ile işleri dışında da iletişim halindedirler.

Görüşmecilerin seçimi ise kartopu tekniğiyle yapılmıştır. Fakat yönlendirici görüşmecilerin, araştırmacıyı çalışmanın amacına uygun insanlara iletmesinin tercih edilmesi nedeniyle amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Bu bağlamda görüşme yapılan insanlar, kamu görevlisi, dernek yöneticisi veya esnaflardan oluşmaktadır; görüşmecilerin belirlenmesinde yaş, cinsiyet, eğitim durumu veya medeni duruma dair bir ayırım/aralık belirlenmemiştir. Bu kapsamda görüşmeler, görüşmecilerin kendilerini rahat hissettikleri/uygun gördükleri yerlerde ve zamanlarda, bilgileri ve izinleri dahilinde alınan ses kayıtları ile gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde görüşmecilerden istenen, kısaca Kuştepe'nin yaşam pratikleri minvalinde yoksulluk ve yoksullukla mücadeleye dair anlatılarını paylaşmaları olmuştur. Bu paylaşımların transkripsiyonları literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda kategorize edilmiştir. Görüşmecilerin aktarımları kimliklerini deşifre edecek herhangi boşluğa mahal vermeden kodlamalarla yazılmıştır.

Mahalleli genel itibarıyla, esnek, düzensiz ve güvencesiz işlerde çalışmaktadır. Bu çalışma koşulları kendilerine ulaşılmasını neredeyse imkânsız hâle getirmektedir. Buna karşın, mahallede yine esnek fakat düzenli koşullarda çalışan veya hiç çalışmayan katılımcılardan veri toplanması da bir o kadar imkân dahilindedir. Hedef görüşmecilerin kanaat önderlerinden seçilmesindeki en önemli etken minimum zamanda maksimum veriyi toplamak adına daha kolay ulaşılabilir olmalarıdır. Yaklaşık altı aylık bir süreci kapsayan araştırma başlamadan önce mahalleye dair gözlemler ve Kuştepe araştırmasından elde edilen bilgiler doğrultusunda mahallelinin çalışma koşullarının görüşme için elverişli ortamın sağlanmasında güçlük çekileceğine dair inanç da yine kanaat önderlerine yönlenilmesini sağlamıştır. Ek olarak, bu kişilerin ulaşılabilirliğindeki kolaylık onlarla kurulacak güven ilişkilerini de kolaylaştırmıştır. Fakat, her ne

kadar kanaat önderleriyle yapılan görüşmelerde yeterli/doyurucu veriye ulaşılsa da totalde mahallenin yoksullukla ilişkisini anlamada araştırmancının doyuma ulaştığını söylemek mümkün olamamaktadır. Zaman ve uygun koşulların yaratılmaması, araştırmancının sınırlılığı olarak bir kenarda tutulmakta ve bu çalışma konuyla ilgili katılımcıların çeşitlendirildiği bir çalışmanın öncülü olarak değerlendirilmek üzere alanyazına sunulmaktadır.

Bulgular

Araştırmada, Kuştepe Mahallesi örneği üzerinden bir yoksulluk sosyolojisi tartışması yapmaya çalışılırken, mahallede yaşayan görüşmecilerden elde edilen bulgular kullanılmıştır. Bulguların paylaşımı doğrultusunda tartışmayı yürütmeden önce, konuya yaklaşımı özetleyen şu alıntıyı iletmek önemlidir: “Yoksulluğun ekonomik alana ait bir sorun olarak değerlendirilmesinin ve ahlaki ve sosyal bir sorun olarak görülen sefaletle karşın ve sei devletin veya toplumun göreve çağırılmasının ardındaki saiklerden biri, yoksulların ve sefillerin devlet üzerinde hak sahibi olmalarına imkan vermeksizin onlarla ilgilenmek olmuştur.” (Donzelot, 1988: 403-4; akt. Yılmaz, 2012: 100). Kuştepe çeşitli açılardan yoksulluğun görünür olduğu bir mahalle olarak görüşmecilerin ifade ettiği üzere ahlaki ve sosyal sorun teşkil eden insanların yaşadığı bir bölgedir. Yılmaz’ın Donzelot iletilisi kapsamında, çalışma boyunca görüşmecilerin sorun olarak yansıttığı mahalleliye bakışın aslında devletle kurdukları ilişki temelinde bir değerlendirme yapılması söz konusudur.

Birinin yoksulluğunun diğerinin zenginliği haline geldiği dünyada yoksulluk tanımlaması yapmanın zorlaştığını belirten Coser (1965)’in söylemini göz ardı ederek bir yoksulluk çalışması yapmak işlevsel sonuçlara ulaşılmamasının önünü kesecektir. Mutlak, görelî veya insani yoksulluk tanımlarından ziyade bu çalışma yoksulluk kültürü yaklaşımıyla yola çıkmıştır. Araştırmancının bulgularında kuramı destekleyen ve desteklemeyen noktaların varlığı kurama eleştirel yaklaşmayı gerektirmişti. Lewis’in yoksulluk kültürü kuramı, bu kültürün yoksullara birtakım davranış kalıpları sunduğunu söylemektedir. Söz konusu davranış kalıpları, yoksullar arasında örgütlü bir davranışın olmaması, düşük ücretler veya dar gelir yüzünden mülk edinememe ve para biriktirememesi, düşük eğitim seviyesi, siyasi katılımı düşüklük, ulusal refah kurumlarında istihdam edilmemesi, gayrimeşru işlerde çalışma, devlete ve kurumlarına güvenmemesi, dini bağlılık geliştirmemesi şeklinde sıralanabilir (Lewis, 1965; akt. Aksan, 2012: 15).

Kuştepe'ye Yerleşim Süreçlerinin Arka Planındaki Yoksulluk Anlatıları: Metropoliten Alanın Cazibesi

Araştırma kapsamında görüşme yapılan mahalle sakinlerinin mahallenin yoksulluk durumuna ilişkin görüşlerini etkileyebilecek unsurlardan biri mahalleye yerleşim süreçleridir. Bu konuda dikkat çeken iki görüşmecinin anlattıkları paylaşmak önemlidir. Görüşmecilerden biri gelir elde etme sürecini devam ettirebilmek, hayatını idame ettirebilmek adına mecburi bir şekilde iş yerini daha önce yaşadığı yere göre daha yoksul bir mahalle olarak belirlemiş; yerleşimini de işine göre yeniden düzenlemiştir. Sekiz yıldır Kuştepe'de yaşadığını ifade eden görüşmecinin Kuştepe'de yaşamaya başlamasının sebebi yoksullukla mücadele stratejisi olarak yorumlanabilir: "...daha önce Mecidiyeköy meydana esnafılık yapıyordum, burda esnafılık yapmaya başladığım zaman burayı tanımaya başladım... Orda biraz daha böyle *elit* müşteriye hitap ediyordum, işler ters gidince buraya geldim." (G2, 30.12.2016).

Diğer bir görüşmecinin göç tarihi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kentleşmeye evrilen konjonktürün devamı niteliğindeki kente göç sürecinin bir yansımasıdır. Büyük kentlerin çekiciliğinin yanı sıra görüşmecinin yoksulluk olarak gördüğü engelini aşabileceği bir kent hayatı da göç sürecinin arka planında değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Bu göç hikayesinde fiziksel engeline dair tedavi sürecinde maddi durumunun yetersizliğine vurgu yapması dikkat çekicidir. Yoksullukla mücadele stratejisi olarak kente göç etmesinin arkasında bir de fiziksel engelinin kırsal alandaki görünürlüğünü kentsel alanda görünmez kılması söz konusudur.

"Maddi durumum iyi olmadığından dolayı tedavi edilemiyorum, ayağım sakat... Gözüm dışarı da ya, kaçmaya çalışıyorum Erzurum'dan. Erzurum'da da total total diyorlar, benim artık bu şuurum, şeyim bozuluyor tabii. O kelime yüzünden zaten be terk ettim Erzurum'u. Geldim buraya baktım kimse peşimden burada özürümü söylemiyor. Dedim burası iyi." (G1, 30.12.2016).

Anlatılardan görülebileceği üzere Kuştepe görüşmecilerin gözünde, yoksullukla mücadele için sığınabilecek bir mekân olarak kodlanmıştır.

Kuştepeliler'in Kuştepe Tarifi: "Yozlaşmamış? Pis? Geleceğin Etiler'i?"

En azı 6 yıldır Kuştepe'de yaşayan görüşmecilerin mahalle tariflerini aktarmak yoksulluk tartışmasının yürütülebilmesindeki başlıkları belirlemesi açısından önemli görülmektedir. Kuştepe tariflerini iki bakışla özetlemek

mümkündür. Bu bakışlardan biri görüşmecilerin anlatılarında eski/yeni Kuştepe tartışması yapımlarıyla sunulan alıntılardır.

“Kuştepe çok güzel bir yer aslında. Güzel İstanbul’umuzun göbeğinde, güzel bir Şişli’nin bir bölgesi. Ama sağdan soldan göçlerden biraz huzursuzluklar oldu, artı bir de imar bakımından gecekondu semti olduğu için yaşam biraz zorlaştı yani... Şöyle (dışarıdan birini göstererek) fakiri de geldi, zengini de geldi burada göç aldılar. Ekseri de gayrimeşru iş yapanlar burayı mekan tuttular.” (G1, 20.12.2016)

“Kuştepe güzel bir yer bence, Anadolu’nun kasabası gibi... Yozlaşmamış, daha kendini kaybetmemiş, daha benliğini yitirmemiş, insanların beraber sevindiği, beraber üzüldüğü, cenazelerin kalabalık olduğu, taziyelerin, düğünlerin kalabalık olduğu güzel bir mahalle... Ama yavaş yavaş yozlaşıyor, kendini kaybetmeye başlıyor.” (G3, 04.02.2017).

“Kuştepe benim 15-16 yaşlarımda güzel bir yerdi. Ama şu anki yaşımda güzel değil.” (G5, 21.04.2017)

Diğer bir bakış, karşılaştırma yapmadan direkt bugünün Kuştepe’sini tarif eden görüşmecilerin bakışıdır. Bu anlatılarda ağırlıkla görülen mahallenin izleniminin pis, yaşanacak olmayan yer, memnun olunmayan yer, tavsiye edilmeyen yer gibi betimlemelerden beslenmesidir.

“Kuştepe pis bir yer. Benim oturduğum yer ama temizdir. İşte burda hapçılar var, her şey var.” (G6, 28.04.2017).

“Kuştepe çok da memnun kaldığım bir semt değil. Çünkü çevre olarak, insanları olarak korkuyoruz. Her türlü şeyler var, uyuşturucu olsun, bonzai olsun, çocuklarımız okula gidip gelirken görüyorlar bonzai için yerlerde yatan insanları. Korku var, içimiz çok rahat değil. Mesela bazen okuldan çocuklar parka gidiyormuş, kızım söyledi bana, ben çok tepkiverdim. Çünkü orada başına bir şey gelse, ben okulda diye düşünerekten içim rahat ama, başına bir şey gelse haberim olmayacak. Kaçırılsa, bir şey olsa, bilemeyeceğim.” (G7, 28.04.2017).

“Bazen soruyorlar, nerede oturuyorsun, Kuştepe. Aa! Kuştepe çok berbat bir yer, her taraf uyuşturucu... Bilmediğiniz bir sokağa bile girdiğiniz zaman, eşim bile mesela diyor ki şu sokaktan sakın geçme. Çünkü bir şeye ihtiyacınız var mı diye soruyorlarmış, uyuşturucu temin edebiliriz düşüncesiyle... hani burada yaşamak için o insanlardan uzak durmak lazım. Onun dışında çok da yaşanabilecek bir ortam değil açıkçası.” (G7, 28.04.2017).

Kuştepe ve gayrimeşruluk arasında daha ayrıntılı bilgi veren görüşmeciler de şunlardan bahsetmektedir:

“Romanlar... Seni de karıştırıyor, onu da karıştırıyor... Şimdi bunlar abi biraz daha haşin yaşıyordular, biraz daha uslandılar gibi. Bunlar ne yaptılar, dilencililiği meslek haline getirdiler. Cam siliyorsa sokakta onu meslek haline getirdiler ve çocuklarını da böyle yönlendiriyorlar, okula yollamazlar. Okula gelmeyen çoktur onlardan.” (G1, 30.12.2016).

Romanların ve onlara benzeyenlerin yaptıkları işlerin gayrimeşruluğu ve *normal* işlere benzememesi görüşmecilerce yoksullukla direkt ilişkilendirilmemektedir. Bir başka görüşmeci ise, herhangi bir grubun adını geçirmeden önceki görüşmecinin Romanlar üzerinden kurduğu gayrimeşruluk ve eğitimsizlik ilişkisini mahalle genelinde yorumlamaktadır:

“Burası değişik yani, Kuştepe çok yaşanacak bir ortam mı, genel olarak değil... Kültürel bakımdan çok geri kalmış bir yer. Ben de burda yaşıyorum. Ben mesela çocuklarımı burada okutmadım. Eğitim olarak da yaşam tarzı olarak da insanlar burda gününbirlik yaşıyor. Bugün kazandığını bugün harcıyor. Bunu harcarken de çok hesap yapmadan, daha doğrusu halkın %50-60'ı kolay para kazanıyor, kolay harcıyor. Kolay para, resmi olmayan yollardan para kazanmak.” (G2, 30.12.2016).

Mahallede yaşayanların Kuştepe tariflerinde, mahalle dışındaki insanların mahalleye bakışları da yer almaktadır. Dışarıdan mahallenin nasıl görüldüğünü anlatırken karşılıklı tepkiyi görebilmek mümkün olmaktadır:

“Sana iyi gözle bakmazlar, necisin, neyi araştırıyorsun diye. Çünkü yaptığı iş yasadışı olduğu için. Onlardan tepki görürsün başka bir şey değil... yani neyi araştırıyor acaba bunda kamera mı var? Otobüse diyor ki mesela toplu taşıma aracı, çek lan buradan burada durma sende kamera var bizi deşifre edersin, yürü. Otobüsü tekmeliyor veya şoföre hakaret ediyor. Ben buraya İETT'yi getiriyorum ama sen bi de bana sor ya. O bile gelmek istemiyor buraya. Çünkü biniyor, para atmıyor yukarı kadar çıkayım diyor, bir bakmışsın Taksim'e kadar gitmiş...” (G1, 30.12.2016).

Gayrimeşru ve şiddet içerikli davranışlara karşı bir direnç oluştuğunu belirten görüşmeci konuyu taksi örneğiyle ayrıntılandırmaktadır:

“Seninle şimdi güzel konuştuk ettik, sohbet muhabbet. Buradan çık, hemen çevirirler dedikoduya. Bu da biraz dedikoducu şeyi ama... Yani iyiler olmasa bu dünya ayakta kalamaz. Tabi kötüsü de var işte burayı böyle koyduğun zaman Kuştepe'de burada biraz daha kötüler fazla

herhalde... Bak bir taksi durağı kuramıyorum buraya, kimse gelmiyor. Bir taksi çevir Şişli'den de ki beni Kuştepe'ye götür, getirmiyor... Hele belirli bir saatten sonra hiç almazlar. İstersen hastasın işte al götür, değil mi? Buradaki giren taksi de bir girdiğine pişman bir girmediğine. Girdi mi buradan müşteri almadan kaçmaya bakıyor.” (G1, 30.12.2016).

Mahalle dışından gelen insanlara bakışı şekillendiren etkenin mahallelinin yasadışı işlerinin varlığı ile ilişkilendirilmesine ek olarak, mahalleden olmayanlara tepkiyi ise şu sözlerle açıklamak mümkündür:

“Burda tanınmadık bir simaysanız gasp durumu olabilir. Bunu suç olarak görmüyorlar. Normal bir yaşam olarak görüyorlar.” (G2, 30. 12. 2016).

Bunun yanı sıra komşuluk ilişkilerine dair yorumlar da mahallenin yaşam pratiklerini değerlendirmek açısından yardımcı olmaktadır. Burada da yine şiddetin normalleştirilmesi söz konusudur:

“Komşuluk ilişkileri birbirine soğuk şu anda. (Hep böyle) değildi, değildi. Hırsıza evini ver senin bir şeyini çalmazdı. Şimdi öyle değil, arkayı dön bir baktın götürüyor.” (G1, 30.12.2016).

“Herkes kendi kalibresinde olan insanla anlaşır herhalde. Komşuluk (gülümseme)... Burda çingene şey işte, onlar kavga ediyor başka kimse kavga etmiyor işte. (Diğerlerinden) onlara benzeyenler yapabilir. Yoruluncaya kadar birbirlerini dövüyorlar, ayrılınca polis geliyor.” (G2, 30.12.2016).

Kuştepe'ye dair anlatımı şu aktarımla bitirmek mümkündür. Görüşmeci burada, mahallelinin yasadışı işlerini veya kendine göre normal olmayan yaşam tarzını anlatırken *terör* benzetmesi yapmaktadır. Bunlarla mücadele edebilmek için ise çeşitli devlet kurumları ve bu kurumların temsilcileri ile kurmaya uğraştıkları ilişkileri anlatmaktadır:

“Yedi tane terör besliyorum ben bu mahallede. Bir saldırı terörü. İki uyuşturucu, üç hırsızlık terörü, hırsız. Dört, trafik terörü. Beş, işgal terörü. Altı... Beni şaşırtınız... Neyse aklıma gelmedi de yedi tane terör besliyorum ben burada. Trafiğinden tut, ahlakından tut, gayrimeşru işlerine kadar hepsi var burada. Bunları önlemek için de kapıları çalıyorum. Ne yapayım artık, bakalım nereden koparırsız!” (G1, 30.12.2016).

Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Temalı Anlatılar: “Para Var Ama...”

Görüşmecilerin yoksulluk tanımları, yoksullukla mücadele stratejileri, Kuştepe'nin yoksulluğuna dair aktarımlarını şu alıntılarla göstermek mümkündür:

“Yoksulluk nedir... Bir bireyin çalışmamasıdır. Eş çalışmıyorsa yoksulsundur. Hiç kimseye burada aileden bir şey kalmıyor, bir anneden, babadan, dededen... burada eş çalışırsa durumun iyidir. İki kişi çalışırsan zenginsindir. Ama tek bir kişi, tek bir işte çok iyi bir durumun olmaz ama nedir ki gönlünce her şeyini alabilirsin. Yiyip içebilirsin, çoluk çocuğunun isteğini iyi kötü karşılayabilirsin. Ama iki kişi çalıştığında her şeye sahip olunur Kuştepe’de. Kuştepe yoksul değil.” (G5, 21.04.2016).

“Bence insanların geçinememesi. Parasal olarak, maddi olarak, manevi olarak... Manevi olarak da şöyle bir şey, çok parası olup da huzursuz olan insanlar da var, bence onlar da yoksul insanlar. Sadece maddi olarak düşünmemek lazım da biz genelde yoksulluk deyince hep aklımıza maddiyat geliyor, insanlar geçinemiyorsa yoksuldur. Bunlar maddi yoksulluklar, bir de manevi yoksulluklar var ama bu bizim mahallemizin üstündeki yoksulluklar. O burada pek yok.” (G3, 04.02.2017).

“Yoksulluk, adaletsiz bir dağılım diyelim. Gelir dağılımı. Adaletsizlik diyelim. Eşitsizlik bu işi ifade etmez. Eşitlik deyince hak etmeyene de aynı payı vermek, ama adalet deyince hak edene hakkını vermek... Çözülemeyecek hiçbir şey yok. İnanmak lazım. Adaleti sağlamak çok kolay. Sistem belli, siz sağlayamazsınız, çünkü sisteme entegre çalışıyorsunuz.” (G2, 30.12.2016).

“Var yoksulluk vardır evet. %20’si falan yoksul olabilir, vardır. Adamı işe koy ertesı gün... Almıyor Kuştepe’li’y, adam işe de almıyorlar, gidiyor iş aramaya, almıyor. Bir şey vardır adımız çıktı doksana inmiyor seksene, o gibi, taksicinin gelmeyişi gibi, İETT zor zor şoförünü gönderiyor, ben gitmem oraya demesi gibi... Burada da fakirler var tabii, fakirlerin de bir yol tutmuş o yolda gidenleri var, %20 civarında vardır.” (G1, 30.12.2016).

Yoksulluğun sebeplerinden birini ise para kazanma, çalışma tarzlarıyla ilişkilendirmektedirler:

“Meslek edinmiyorlar. Çalışan demir pas tutmaz, çalışmada gözü var ise ekmek parasını çıkarır, anladın mı ne dediğimi? Sokakta gezer, gider bir esnafın yanına çırak olarak koyarsan benim gibi, anladın mı, orada bir

sanat edinirse yoksul kalmaz. Ana baba çoluk çocuğunu yetiştiremiyor diye düşünüyorum ben de dahil olmak üzere.” (G1, 30.12.2016).

Yoksulluğa dair tartışmada aileye vurgu yapan görüşmecinin normal algısına örtüşmeyen Roman aileleri, görüşmeciye göre çocuklarına da bu kültürü yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla görüşmeci, çocukların ailelerinden alınması ve mahalleden uzaklaştırılmasını uzun vadeli bir yoksullukla mücadele stratejisi olarak değerlendirmektedir:

“Mahallenin şekli belli. Burda bence bana sorsalar, çocukları bir defa bu mahalleden çıkarıp, ayrı bir şeye tabi tutmak lazım. Yoksa bu işin önüne geçemezsin. Çocuktan başlamak lazım, aileyle olmuyor çünkü aile yok. Aile mefhumu yok. Bunlar aileyi çok önemsemiyor mesela çocuk babasına ağır argo şeyler söylüyor. Babası çocuğa karışıyor. Birbirleriyle kavga ediyor. Bizim görmediğimiz şeyler bunlar. Çocuk da aynı şeyi görüyor.” (G2, 30.12.2016).

“Kızına diyor ki kendine bir eş bul. Hangi şartlarda bulursan bul. Gerisini ben hallederim. Gerekçeleri de ee yoldan çıkıyor. Çocuklar yoldan çıkıyor. Şey yapamıyor. Belli bir şeyden sonra. Her işin başı eğitime dayanır işte... Yoksulluk bir sebep değil. Burda öyle görmüyorum ben. Anadolu da desen anlarım da burda öyle değil. Şurda dilencilik yapıyor genelde, bunların evine giren para iyi bir esnafın evine girmiyor. Bir kişi 300-400 lira. İşte bereketsiz para.” (G2, 30.12.2016).

Yoksulluğun anlatımında hane tarifleri yapan görüşmcilerden birinin yaptığı şu açıklama, yoksulluğun toplumsal cinsiyet rolleriyle özdeşleştirilmişliğini ortaya koymaktadır:

“Tarif ederim. Dul, çocuğuyla kalmış, onun bunun yardımıyla geçiniyor.” (G1, 30.12.2016).

Mutlak yoksulluk anlatısı yapan görüşmecilerin aktarımları ise şöyledir:

“Ben hiç evlere girmedim ama görüyorum dışardan burda, kümes gibi evlerde yaşıyorlar insanlar burda. İşte bir gecekondu, ufacak bir yer yanına yapıyor, çocuğunu evlendiriyor yanına koyuyor.” (G2, 30.12.2016).

“Çoğu şey yoktur, buzdolabı, yiyecek, televizyon olabilir... Evin bakımsızlığı diyelim, boyası vesaire, bunları da karşılayamamak.” (G6, 28.04.2017).

“Bana göre yoksul bir evde beyaz eşya yoktur. Beyaz eşya olmadığında, o kadın çamaşırını elde yıkıyorsa, o ev bana göre yoksuldur. Ya da bir

televizyonu yoksa. Ama geri kalanında bunlar varsa yoksul değildir. Tabii ki de yatacak yerin varsa.” (G4, 21.04.2017).

Kümes gibi ev vurgusu bir mutlak yoksulluk anlatısı olarak değerlendirilmektedir. Burada ayrıca, evlendirilen çocuğun da bu ev yaşantısının bir parçası olabilmesi dikkat çekicidir. Aile bağlarına vurgu yaparak yoksulluğun resmedilmesi söz konusudur. Son olarak bu resmin Kuştepe’de yaşayan insanların çizdikleri bir resim olduğunu, aslında yoksulluğu insanların yarattıklarını belirten şu aktarımı paylaşmak gereklidir:

“Aslında değil. Her şeye kolaydan sahip olmayı öğrendikleri için yoksul görünüyorlar ama değiller. (Evlerinde istedikleri her şey) var bence.” (G6, 28.04.2017).

“Görünüm olarak yoksul bir mahalle, içerik olarak yaşamasını bilmeyen bir mahalle. Para var ama yaşamasını bilmiyorlar.” (G2, 30.12.2016).

Kentsel Dönüşüm-Rant veya Yerinde Dönüşüm-Eğitim

Kentsel dönüşümün Kuştepe’yi kalkındıracağını düşünen görüşmeci “Tamamen çözüm kentsel dönüşümdel!” demekte ve şunları eklemektedir:

“Şu anda, az önce saydık. Sekiz tane kapı çalmışız bir tanesinden geri dönüş aldık, ki burada 142 dönüm yer imara kapalı. Bu varoşun yaşadığı, bu gayrimeşru işleri yapanların çoğunun yaşadığı alan imara kapalı. İmara açtırmak için uğraşyoruz. Açtırsak burada bir yapılaşma olur, bloklaşma olur, siteler olur... Buradaki insanlar da yer sahipleri de rant sahibi olur, kazançlı olurlar, karlı çıkarlar ama yaşam bakımından da değişir sikülasyon olur sonra bi bakarsın burada gayrimeşru iş yapan da kalamdı, (görüşme sırasında odada olan çevredeki okullardan birinin müdürünü kastederek) hocamın okuluna daha bilinçli velilerin çocukları gelir, görürsün işte burada yaşam değişir. Burası aslında geleceğin Etiler’i de, biz görür müyüz diye şey yapıyorum.” (G1, 30.12.2016).

Kentsel dönüşümün çözüm olmadığını, bunun arka planında rantasal bir süreç olduğunu ve sorunun sadece yer değiştirdiğini; onun yerine kaliteli, bir eğitim sisteminin oturtulması gerektiğini iddia eden diğer görüşmecinin anlatımı ise şöyledir:

“Burda kentsel dönüşüm olursa sorun başka bir alana taşınır. Yani mesela Sulukule vardı, ne oldu. Kentsel dönüşüm oldu. Orda parası olan pastayı yedi. Fakir gariban kesim başka yerlerde yine aynı sefalet içinde. Burda da aynı şey olur. Burda insanlar yerinden olur. Atıyorum TOKİ gelse diyecek ki senin yerinin çoğu tapusuz zaten. Yüzde 90’ı belki

tapusuz şu Bira İşçi evleri hariç. Gelse diyecek ki sana bir daire veriyorum ama, şu kadar da para ödiceksin. Ödeyemez kimse. N'olacak? Bu sefalet başka bir alana taşınacak. Bence çözüm eğitimde... eğitim ama bu eğitim değil. Bir bakan, bir milli eğitim bakanı zamanında eğitim sistemi 7-8 defa değişiyorsa zor... bence kaliteli bir eğitim yeter. İnsanlara insan olduğunu öğretmek lazım. Ondan sonra çözülür.” (G2, 30.12.2016).

Ayrıca görüşmeci, yoksulluğa çözüm olamayacağını düşündüğü kentsel dönüşümün arkasındaki siyasi rantı da şu şekilde açıklamaktadır:

“Burda şu var: belediyeler arası bir çatışma. Şişli belediyesi CHP’de, büyükşehir AKP’de. Burda kentsel dönüşüme müsaade etmiyorlar kendi aralarında. Burdaki arsa çok değerli. Herkes istiyor ki kendi çevrem yesin. Burda yapamıyorlar. Mesela Şişli belediyesi burda bir imar planı çıkarsa, büyükşehir engel olur. Diyor ki burdan yukarısı için AVM (alışveriş merkezi) düşünülemez. Çünkü bu arter bu trafiği kaldırmaz diyor ama kendi bölgesi olunca veriyor.” (G2, 30.12.2016).

Kentsel dönüşüm konusuna Kuştepelilerin sıcak bakamayacağını belirten bir başka görüşmeci ise fikrini şu şekilde ifade etmektedir:

“Kentsel dönüşüm belki olabilir ama burada oturan insanların izin vereceğini ben pek sanmıyorum. Neden bilmiyorum ama zannetmiyorum izin vereceklerini. Hani benim oturduğum sokaklarda zaten yenilenme yapılıyor, orada sorun olmuyor ama daha yukarlarda sıkıntı yaşanır diye düşünüyorum çünkü o insanlar buraları çok benimsemişler. Ne bileyim, nasıl söyleyeyim size, her şeyi böyle kaçak kullanmaya alışmış insanlar.” (G7, 28.04.2017).

Kentsel dönüşüm yerine önerilen yerinde kentsel dönüşüme dair düşünceleri olan bir görüşmecinin aktarımı ayrıca bir eğitim vurgusuyla da birleşmektedir:

“Kentsel dönüşüm yapalım. Çağlayan’a gönderdin ama sorunu çözmedin ki, bu çocuklar bizim, bu aileler bizim ailelerimiz... Onun için bir yerden bir yere göndermek bence çözüm değil, yerinde kentsel dönüşüm gerekiyorsa yapalım, buradaki insanlar burada kalsın ama sorunu çözelim. (Yerinde dönüşümle) çözülür ama devletin, belediyelerin, STK’ların buna el atması lazım, bireysel olmaz. Devlet 5 yaşında çocuğu alacak, eğitecek, biz STK’lar olarak alacağız spor yaptıracağız ve biz bu sorunu böyle çözeceğiz. Çocuk *Ben bu değilim, okursam, gelişirsem, kendimi eğitirsem daha güzel yaşarım* diyecek. Çocuk bakıyor, imkansızlıklar var, babada para yok. Çocuk bu stresi kendi ruhunda

yaşıyor ve bunu farklı bir şekilde dışarı yansıtıyor. Madde bağımlısı oluyor, kendini uyutmaya çalışıyor, halbuki çocuk görse ki başka bir hayat var, yüzmeye, fitnessa, futbola gitse, bakacak ve buradan kurtulacak diye düşünüyor.” (G3, 04.02.2017).

Kurumsal Yapılarla Yoksulluğun İlişkilendirilmesi: Kamusal Alanla Barışmak

Görüşmeciler, mahalledeki kurumsal yapıların mahallenin sorunlarına çözüm olmaktan uzak olduklarını karakol ve üniversite örnekleriyle anlatırken çözüm olabilecek yapıları ise hastane ve emniyet müdürlüğüne duyulan ihtiyacın açıklanmasıyla dile getirmektedirler:

“Devlet kurumları var ama hiçbiri bir işe yaramaz... Şimdi karakolu burda insanlar yanlış tanıyor, karakol evrak karakolu burdaki. Burdaki karakol asayiş değil ki. Sadece evrak. Şişli genelinde yazışmaları... Bütün yazışmaların bu karakol üzerinden yapıldığı... Ben karakolun içini biliyorum. Ne amaçla olduğunu da biliyorum. Orda onların gözü önünde o iş yapılırsa onlar müdahale etmez.” (G2, 30.12.2016).

“Üniversite burada bir rant kapısı. Mahalleliye hiçbir faydası yok... Bir esnafla çıkıp bir yemek yemezler üniversitede okuyan çocuklar, korkarlar o açıdan yani. Üniversitenin Kuştepe halkına hiçbir faydası yok, işgalinden başka bir şeyi yok. Yolunu keser, orada servis arabası kaldırır ama hiçbir faydası yok.” (G1, 30.12.2016).

“Bizde her okul var, lisemiz var, ilkokul var, ortaokul üniversitemiz var. O yönden zenginiz. Keşke hastane olsaydı. Burası daha iyi olurdu. Hiç değilse burada dışarıdan gelen olurdu. Hiç değilse buradaki hastaları da anında tedavi ettirirdik kötü yola düşmezlerdi.” (G1, 30.12.2016).

Yoksullukla mücadelede hastane üzerinden kurgulanan mekansal yapıdaki kurumsal görünümleri başka bir görüşmeci de kolluk kuvvetleri üzerinden tanımlamaktadır:

“Bizim burası yedi yıl bir karakolsuz kaldı, kaldırdılar karakolları... Yedi yıl sonra tekrar imza topladık getirdik. Karakolsuz olur mu yine de bir gözdağı yani karakol olmalı bence, hatta benim burada Emniyet Müdürlüğü olmalı veya bir birimin merkezi olmalı Özel Harekat veya Toplum Polisi Merkezi.” (G1, 30.12.2016).

Kamu kurumlarıyla mahalle yararına kurulan ilişkideki bireysel çabasını şu sözlerle aktaran bir kanaat önderinin öğretmen ve postacı örnekleri, mahallelinin sadece kamu kurumlarıyla değil bu kurumların çalışanları ile de barışık yaşamlarına duyulan ihtiyacı yansıtmaktadır:

“Belediye Başkanıyla aramızı iyi tutmaya çalışıyorum ki hizmet versin mahalleye. Milli eğitimle tutuyorum ki iyi öğretmenleri elde tutsun, burda saldırıyorlar ediyorlar, onlara zarar gelmesin. Emniyeti elimde tutuyorum ki olaylara müdahil olsun, gelsin mal can güvenliğimizi koruyacak görevini yerine getirsin. Postacıyla diyorum ki bak kardeşim çal kapısını ver eline, bize evrağı getirme buraya. Ona rica ediyorum. Rica minnet götürüyoruz bakalım. E tabi bazı postalarda çalma kapımı, defol git diyor... O da getiriyor korkudan buraya bırakıyor.” (G1, 30.12.2016).

Tartışma ve Sonuç

Çınar, Friedmann Dünya kenti çalışmasında belirlediği dünya kenti olmanın yedi özelliğini baz alarak İstanbul'un dünya kenti olup olmadığını tartıştığı metninde ele aldığı janus kavramı ile dünya kentini açıklamaktadır: “Dünya kentleri janus özelliği göstermektedir. Bir yandan zenginliğin belli kesimlerde yoğunlaşması, diğer yandan da yoksulluğun kentsel mekanlarda tüm acımasızlığıyla yükselişi gözlenmektedir. Bu iki durum kentin farklı mekanlarında gerçekleşmekte, mekan üzerindeki toplumsal sınıflar ve etnik gruplar arasında görünmeyen duvarlar yükselmektedir.” (Çınar, 1998: 15). Bu çalışma literatürün tartıştığı gibi dünya kenti aday ve metropoliten alan İstanbul'un yoksul olduğu düşünülen mahallelerinden birine odaklanmaktadır. Bir başka deyişle, görünmeyen duvarlarla çevrili bir mahallenin yoksulluğa bakışı ele alınmaktadır.

Ekonomik temelli, politik değerlendirme yapan, kentsel-kırsal alana yoğunlaşan, yoksulluk kültürünü tartışan, toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilen veya herhangi bir tema kapsamındaki yoksulluk çalışmaları aslında yoksullar/varsıllar vardır kabulüyle yola çıkmakta ve birtakım tariflerle beslenmektedir. Oysa, gecekonduculuk, geçici işler ve el altından ödeme ile işportacılığın bundan böyle geleneksel yoksulun ayırt edici nitelikleri haline geleceğini söyleyen Bayat'ın (2014: 35) bakış açısından yola çıkarak metropoliten alanın yoksuluna bakan bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, yoksulluğun ayırt edici özelliklerini yeniden düşünmeye sevk edicidir. Bu çalışmada yapılmaya çalışılan yoksulluğun tezahür ettiği düşünülen mekanların, oralarda yaşayan insanların gözünden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koyma çabasıdır. Yılmaz'ın (2012) bahsettiği, etrafı sayılarla çevrili yoksulluğun ötesinde bir çalışmayla konu ayrıntılandırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, Erdoğan'ın (2001) bahsettiği yoksulluğun hissedilebilirliğini ortaya koyan bulgular elde etmiştir. Bu bulgular, yoksulluk ve yoksullukla mücadele ana başlıklarıyla tartışılabilir. Öncelikle yoksulluğa dair sohbetlerde açığa çıkanlar mahallenin yoksul olduğunu ve olmadığını iddia eden anlatılardır.

Kuştepe tarifleri görüşmecilerin yoksulluk algılarını ortaya çıkarmaktadır. Tariflerdeki betimlemelerin arka planında yoksullukta toplumsal cinsiyetin ve sahip olunan/olunmayan bazı eşyalar ile barınma ortamlarının yoksullukla ilişkilendirilmesi söz konusudur. Mahalle anlatılarının mahallenin varsıllık vaad eden yönüne (*Geleceğin Etiler'i*) dikkat çekmesi de yoksulluk algısına dair önemli bir veridir. Ayrıca mahalleyi anlatan verilerde dikkat çeken terörün bir analogi olarak görüşmeci tarafından kullanımında dikkat çeken, terörün gayrimeşru işlerle ilişkilendirilmiş olmasıdır. Bu durum, geyrimeşru alan ve terör arasındaki ilişkiye/algıya dair bir araştırmanın varlığına ihtiyaç hissettirmektedir. Yoksulluğun olduğunu iddia eden görüşmecilerin gelirin bölüşümündeki adaletsizlik ve para kazanma şekillerindeki usulsüzlüğe vurgu yapmaları da söz konusu olmuştur.

Yoksulluk anlatılarında dikkat çeken bir diğer nokta ise, etnisite üzerinden kurgulanan aktarımlardır. Konunun yoksulluk ekseninde değil de bir grubun etiketi şeklinde yorumlanmasının yanısıra eğitim hakkından yararlanamamak gibi sonuçlar da yoksulluktan bağımsız anlatılmaktadır. Oysa Açıklan, yoksulluğun, çocuk işgücünün ortaya çıkmasında en önemli unsur olduğunu ve yoksulluğun şiddeti ile ailenin eğitim düzeyinin de çocuğun yaptığı için belirlemede en temel unsuru oluşturduğunu söylemektedir (2008: 142).

Yoksullukla mücadeleyle dair görüşlerin bireysel ve kurumsal bazı stratejiler olması dikkat çekicidir. Bireysel stratejilerde görülen yoksullukla mücadele için yaşam alanını değiştirmektir ki bu durum janus kavramında bahsi geçen mekanlar arasındaki görünmeyen duvarların üstünden atlamak gibi bir durumdur. Metropoliten alanın varsıl bölümünden yoksul bölümüne geçiş bir yoksullukla mücadele stratejisi olarak sunulmaktadır. Bu strateji sadece metropoliten alan içerisindeki hareketlilikle kullanılmamaktadır. Metropolitenin dışından, kırsaldan göç edip, yine yoksul mahalleye yerleşmek belki de nöbetleşe yoksulluğun bir gerekliliği olarak janus kavramının kapsamını da genişletmeyi önerilebilir kılmaktadır.

Kurumsal bazı yoksullukla mücadele stratejilerinde ön plana çıkan iki kurum vardır: hastane ve yetki alanı geniş bir kolluk kuvveti merkezi. Hastane talebi, metropollerdeki yoksulluk meselesi üzerine çalışan Güven (2000: 91) tarafından, sosyal güvenlik kurumlarının yetersiz, kısmi veya hiç olmadığı yerleşimlerde yoksulluğun daha yaygın olduğu aktarımıyla ele alınabilir. Mahalle, hastane dışında birçok kurumsal binaya ev sahipliği yapmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular göstermektedir ki kurumsal yapının işleme için var olan kurumlar sadece mahalleliye değil sosyo ekonomik seviye olarak mahalleliye yakın ve mahalle dışından bireylere de hizmet eder şekilde

tasarlanmalıdır. Bu inanca göre, mahallede görünmeyen duvarların erimesi ve insan sirkülasyonunun artması ile mekanın dönüşümü sağlanabilecektir. Hastanenin varlığının dönüştürücülüğüne dair sosyolojik bir çalışmaya rastlanmasa da bu araştırmadaki veriler ve mahallenin konumu itibarıyla bu fikrin desteklenebileceği araştırmamanın önemli çıktılarından biridir.

Aynı şekilde mahalledeki gayrimeşruluğa vurgu yapan görüşmecilerin bunlara karşı karakolun yetersiz kaldığını söylemeleri ve müdahale yapabilecek daha genel bir kolluk kuvveti merkezinin (görüşmede emniyet müdürlüğü şeklinde yer almaktadır) varlığının daha işlevsel olacağını söylemesi de söz konusudur. İnsanların yoksullukla mücadele için gayrimeşruluğa yönelebileceğini ve kalıcı çözümler üretilmediği sürece bunun süreklilik arz edebileceğini iddia eden görüşmeler, kontrol ve denetim mekanizmaları ile ceza sistemi içeren kurumsal yapıların önleyici bir hizmet olabileceğini söylemektedirler. Fakat veriler göz önünde bulundurulduğunda bunun yerinde çözüm olamayacağı düşünülmektedir. Şöyle ki müdahale yetkisi geniş bir kolluk kuvvetinin olması ile mahalle içinde bir kontrol mekanizmasının sağlanabileceği görüşüne katılabilirse de bu müdahalenin sadece mahalle içinde kalacağını üstünde durulmalıdır. Bir başka deyişle gayrimeşruluğun yerini alacak bir şey koyulmadığı takdirde bu önlem sadece gayrimeşrulukla ilişkili yoksulluğun mekan değiştirmesi olur.

Şu durumda kurumsal bazda alınabilecek önlemlerde ön plana çıkan bir diğer yapı olan eğitime geçiş yapılması uygundur. Yoksullukla mücadele için kurumsal bazda yapılması önerilebilecek şüphesiz çokça eylem bulunmaktadır. Fakat araştırma bulguları kapsamında değinilen eğitim sisteminin altının çizilmesi önemlidir. Yoksullukla mücadele için etkin bir eğitim sistemi kurgusu ve bu kurguda çocuklara yüklenen sorumluluk dikkat çekicidir. Bu da çocukların geleceğin yetişkinleri olduğu ve bu yüzden korunup kollanması gerektiği şeklindeki paternalist bakışı yansıtmaktadır. Çocukların var olan sistemin içinden çıkarılması ve rehabilite edilip bu sistemin dönüştürücüleri olarak tekrar etkinleştirilmelerindeki mühim nokta eğitim olarak verilmektedir. Eğitimin bireyler üzerinde dönüştürücü etkisi yadsınmamakla birlikte yoksullukla mücadelede sorumluluğun çocuklara yüklenmesi ve bunun çocukların var olan sistemi ve ailelerini reddederek yapmalarının beklenmesi bir soru işareti uyandırmaktadır.

Çalışmada ses kaydı alınmayan anahtar kişilerden birinin milyoner (görüşmeciye göre çok parası olan kişi) tarifi aslında bu araştırmamanın hem sonucu hem de konuyla ilgili daha ayrıntılı bir araştırmamanın çıkış noktası olabilecek niteliktedir. Görüşmeci, milyonlara sahip olmanın değil, sahiplenme duygusundan arınarak ve elde etme yoluna bakmazsınız milyonlar harcayabilen

insanların milyoner olduğundan bahsederken Kuştepe’de sosyal sorun olarak görülenlerin yoksulluk ve varsılıkla kurdukları ilişkiyi açıklamaktadır. Literatürde yoksulluğun eklentisi olduğu ileri sürülen birçok sosyal sorunun yaşandığı Kuştepe’de, ses kaydı alınabilen görüşmecilerin anlatılarından yola çıkarak mahalle özelinde detaylı bir yoksulluk çalışmasının gerekliliği bu araştırmanın kayda değer bir sonucudur. Son olarak, Erdoğan’a göre (2001: 12) “Türkiye kültürel tarihi açısından yoksulluk, bir yaşam standardı veya maddi ekonomik gösterge olmanın ötesinde bir hissetme yapısına işaret etmiştir daima”.

Kaynakça

- AKSAN, G. (2012), “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27. S. 9-19.
- AÇIKALIN, N. (2008), “Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik olanakları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri”, *Çalışma ve Toplum*, Sayı 17, 131-154
- BAYAT, A. (2014), “Tersyüz Olmuş Şehirde Siyaset”, Ed. Soner Torlak, Önder Kulak. *Mekan Meselesi*. (s.29-54). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- BEGEL, E.E. (1996). *Kentlerin Doğuşu*. (çev. Ö. Arıkan). Cogito, (s.7-16).
- CAN, K. (2001), “Şanlıurfa’da Yoksulluk Manzaraları”, *Toplum ve Bilim*, Yaz 2001. İstanbul: Birikim Yayıncılık.
- COSER, L. (1965), “The Sociology of Poverty: To the Memory of Georg Simmel”. *Social Problems*, 13/2. (s. 140-8).
- ÇINAR, T. (1998), “Dünya Kenti ve Toplumsal Kutuplaşma İstanbul Bir Dünya Kenti Olmalı mı?”, *Tartışma Metinleri*, No: 12. (s. 1-25).
- ERDOĞAN, N. (2001), *Yoksulluk Halleri Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Görünümleri*, İletişim Yayınları. İstanbul.
- ERKAN, R. BAĞLI, M. (2005), “Göç ve Yoksulluk Alanlarında Kentle Bütünleşme Eğilimi: Diyarbakır Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 22/1. (s.105-124).
- HARVEY, D. (2008), “The Right to the City”, Çev. Kırmızı, M. *New Left Review*. Cilt 53. (s.23-40).
- IŞIK, M. PINARCIOĞLU, M. (2005), *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- KAZGAN, G. (1999), *Kuştepe Araştırması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,
- ÖZGEN, N. H. (2001), “Kentte Yeni Yoksulluk ve Çöp İnsanları”, *Toplum ve Bilim*. Yaz 2001. İstanbul: Birikim Yayıncılık.
- PARİN, S. (2010), “Dilencilik Yoksulluk İlişkisi”, *Sosyoloji Dergisi*, 3/20. (s.23-37).
- YILMAZ, Z. 2012, *Yoksulları Ne Yapmalı? Sosyal Sorunun Yönetimi, Belirsizliğin Keşfi ve Yarınsızlık*, Ankara: Dipnot Yayınları.